

Déu en la vida i en l'obra de Salvador Espriu

RESUM

L'article es una valoració de l'agnosticisme en Salvador Espriu, entès no tant com una despreocupació pel fet religiós, sinó com una recerca intel·lectual i existencial de la fe possible, com una esclatxa de llum enmig d'un món sotmès a l'absurd de la mort, de l'odi i de la "guerra entre germans". L'autor entèn Espriu com un dels gran existencialistes del segle XX, més a prop de Camús que de Sastre per la seva càrrega d'humanisme.

RESUMEN

El artículo es una valoración del agnosticismo en Salvador Espriu, entendido no tanto como una despreocupación por el hecho religioso, sino como una búsqueda intelectual y existencial de la fe, posible como un resquicio de luz en medio de un mundo sometido a lo absurdo de la muerte, del odio y de la «guerra entre hermanos». El autor entiende Espriu como uno de los gran existencialistas del siglo XX, más cerca de Albert Camús que de Sartre por su carga de humanismo.

ABSTRACT

This article is a review in the agnosticism of Salvador Espriu, not as a disregard for religion but yes as an intellectual and existential search of the possible faith, like a crack of light in the midst of a world subject to the absurdity of death, hate and the war between brothers. The author knows Espriu as one of the great existentialist of s.XX closer to Camur than Sastre for his load of humanism, the only possible salvation is not if we save like a people.

Paraules clau: espiritualitat, literatura, Santa Coloma de Faners, Arenys de Mar

.....

Francec Manresa Manresa, nascut a Cervià de les Garrigues l'any 1939, cursà estudis al Seminari de Tarragona. Ordenat prevere l'any 1963. Exercí el ministeri a Cornudella, Reus i Maldà. El 1968 es traslladà Barcelona on es llicencià en Teologia i estudià Filosofia i Literatura espanyola i catalana a la Universitat de Barcelona. Aprofundeix la lectura crítica de Salvador Espriu en la seva vessant ètica i de recerca de la fe. Treballà a l'Organització Nacional de Cecs des de 1973 fins al 2003 com a Tècnic en Rehabilitació sensorial. Actualment és rector de Vila-rodona, Montferri, Rodonyà i Masllorenç.

Déu en la vida i en l'obra de Salvador Espriu

Francesc Manresa Manresa

Rector de Vila-rodona

*fmanresa@arquebisbattarragona.cat

Salvador Espriu va néixer el deu de juliol de 1913 a Santa Coloma de Farners, on el seu pare havia aconseguit una notaria. Espriu és, al meu entendre, un referent literari i cultural dels més rellevants del segle XX a la nostra terra, tant pel que fa a la qualitat de tota la seva obra, com a l'actitud ètica i als valors cívics que s'hi reivindiquen. Tots els mitjans de comunicació mediàtica, universitaris i culturals del país se n'han fet ressò al llarg dels anys. Tothom qui ha volgut ha pogut gaudir d'alguns espectacles, recitals, concerts, conferències... on s'ha presentat la seva obra, tan rica i complexa, en les diferents vessants i perspectives.

Monument dedicat a Salvador Espriu situat a la plaça Farners, de Santa Coloma de Farners, on el poeta havia nascut el 1913. És tracta d'una obra de l'escultor Josep M. Subirachs, tallada en pedra, i erigida l'any 1986 (Foto: Josep M. Carreras Vives)

Penso, però, que la seva vessant religiosa queda en tots els estudis que es fan de Salvador Espriu, sinó enfosquida, sí almenys excessivament relativitzada. L'univers espriuà és el món de

Sinera, elevat a la categoria de mite en el marc d'una petita pàtria (geogràficament Arenys), però que en l'imaginari poètic de l'autor inclou Catalunya, Sepharad (l'estesa pell de brau) i la humanitat sencera, que abasta tota la complexitat de la vida humana en les seves relacions, pulsions, històries, aspiracions, frustracions i esperances. En aquest univers, Déu hi té una presència gairebé constant. Aquesta presència hi és en forma de repte, d'interrogant, de recerca, de dubte. Fins i tot de retret a les confessions religioses i concretament la cristiano-catòlica, per la manipulació del nom de Déu al llarg de la història. Ben cert, no és una presència que Espriu fonamenta en la fe, sinó en el fet que hi ha creients i mites que intenten explicar el per què del viure i del morir, de l'odi i de la guerra i per això recorren als déus o a Déu. Voldria precisar que en Espriu, tota la seva obra (teatre, narracions, poesia) forma com un sol text, com un teatral de titelles (els humans) que som moguts per dits invisibles (de qui?), en un laberint sense sortida, això és, la mort.

És el mite grec d'Ariadna i Teseu. I Salom, l'*alter ego* literari d'Espriu, es pregunta on és Déu en aquest laberint? No serà l'invisible que mou els fils, indiferent al sofriment dels homes i a la seva solitud desesperada? És un Déu insensible que es manifesta en la seva absència cruel? Per comprendre una mica l'obra d'Espriu, hem de tenir present que tota ella està ferida pel fracàs de la guerra civil i de les seves esperances de jove universitari que en els anys de la República anhelaven aires de llibertat, cultura i progrés. Tot això se'n va en orris en la foscor de la dictadura i dels estralls de la Guerra Mundial, amb la *shoa* inclosa, i ell es reclou en un exili interior, des d'on teixeix, com un tapís treballat a mà, aquesta obra literària meravellosament trabada, on res del que és humà hi és absent. I és des d'aquesta íntima experiència i del seu bagatge cultural, que surt a l'encontre de Déu.

De quin Déu? Del Déu bíblic.. Profund coneixedor com era de la Bíblia, Antic i Nou Testament i seguidor minuciós de l'any litúrgic, ell creu en l'existència del Déu revelat com a Creador de la llum i de la vida. També se sent vinculat a la fe de la seva família materna (el seu pare no era creient) i per això sempre deia que volia ser enterrat en la fe de l'Església i en cant gregorià, que tant li agradava. Aquesta fe en el Déu creador, Espriu l'afirma com a catòlic. Tanmateix ell es confessa també agnòstic. No és això una contradicció? Ell mateix ho explica en una carta al pare Maur Boix, monjo de Montserrat. Reivindica el mot agnòstic en sentit positiu. És a dir, ell es considera agnòstic perquè no coneix el misteri de la Salvació en Crist. I voldria coneixe'l i creure-hi. Però Espriu necessita comprendre. I aquí rau el seu drama religiós interior que neix dels interrogants que es va formulant al llarg de la seva vida i de la seva obra, fins a la fi dels seus dies segueix buscant i preguntant. No llença la tovallola. No és l'agnòstic que es desentén del fet religiós. No. Espriu cerca, qüestiona... És com el Nicodem del segle XX que segueix Jesús en la seva nit.

Qui s'endinsa en l'obra d'Espriu s'adona que amaga molts secrets i invita al lector a descobrir-los. En el seu llibre de poesia *El caminant i el mur*, he descobert amb sorpresa, que entre altres vies d'interpretació, hi ha l'itinerari d'un caminant que va a la recerca de Déu a través de l'any litúrgic de l'Església catòlica i de les hores diurnes i nocturnes de l'Ofici Diví que diàriament resen els monjos, encara avui als monestirs, com els de Montserrat i Poblet, entre d'altres. Comença la recerca per l'Advent, segueix amb el temps de Nadal i de la Quaresma i pel temps Ordinarí de l'any, però no pot celebrar la Pasqua. S'atura al Calvari i es queda al llindar del

Sepulcre. No pot entrar-hi. Li és negada, dirà en un altre lloc, la llum de Pasqua. I no podrà seguir el temps pasqual. Ho prova després seguint els monjos en totes les hores del seu ofici de pregària diària que es feia en el seu temps, com ja he esmentat, des de l'hora Prima fins al tercer Nocturn de Maitines que es cantava abans de l'alba. I s'atura en el corprenedor poema XXIV, *Just abans de laudes*. L'hora en què l'Església celebra, a punta de claror, l'albada de la Resurrecció, que ell anomena l'hora en què «començarà l'ocell la clara lloança». El poeta, que ha seguit als monjos a totes les hores, no pot anar a Laudes i per això es dirigeix al qui creu en el Crist Pasqual i li diu:

*Jo que moro i sé
la solitud del mur i del caminant,
et demano que em recordis avui,
mentre te'n vas amb les sagrades hores.*

A la revista *Serra d'or* del maig de 1985 hi ha un important article del pare Maur Boix, «*Salvador Espriu, l'amic agnòstic*», on comenta alguns aspectes de la correspondència que mantenien. Em sembla que és el millor testimoni de Salvador Espriu que es pot escoltar i acollir com una «confessió» feta al P. Boix amb estil col·loquial i bellament lúcid:

«La meva animeta de llum d'oli oscil·la sempre, a punt d'apagar-se, entre els llamps i trons i la desfermada majestat del vent del Sinaí i el torb paorós i al·lucinant del Calvari. Potser li falta rebre l'oratge tan tranquil que ni una fulla ni una estrella no es movien, de la nit de Nadal, i l'aire de llum a trenc d'alba de la Resurrecció. Això és el que em falta i el que sempre, fins avui, m'ha estat íntimament i últimament negat: pregueu per mi, "*Dic nobis, Maria, quid vidisti in via*". I tot això tan extraordinari que segueix i que em posa tothora la pell de gallina. Però m'aturo en aquest llinar. Sens dubte perquè no sóc digne de passar-lo, però potser també –penso de vegades– perquè hi ha d'haver algú -en el paper de titella agnòstic- que doni testimoni què és un llinar i que és, a més, terrible. Qui arribaria fins al secret del nom?».

Poques setmanes abans de morir s'adreça al pintor i poeta Joan Descals d'El Vendrell amb aquest text:

«En cloure els ulls, veig amb més claredat que l'univers enter és el mínim i fosc reflex d'un únic i inefable, però intel·legible i lluminós Pensament».

El Pare Abat de Montserrat, Cassià Just, em va confirmar que pocs dies abans de morir va rebre el Sagrament del perdó a la Clínica on era ingressat. Com que havia millorat, li havien de donar l'alta mèdica a l'endemà. I per aquest motiu havien convingut que rebria l'Eucaristia el proper diumenge a la seva parròquia. De sobte empitjorà, i morí al cap de poques hores. Era el mes de febrer de 1985. Les exèquies se celebraren a l'església parroquial d'Arenys de Mar. Abans de ser enterrat al Cementiri de Sinera, l'acomiadàrem amb el cant gregorià *In Paradisum*.